

Keyifli Okumalar Dileriz

Binlerce kategoride milyonlarca PDF e-kitap, ders kitapları, dergiler ve romanlara platformumuz üzerinden ücretsiz ulaşabilirsiniz.

RESMİ WEB SİTEMİZ

<https://rantey.org>

Yedek ve Duyuru Kanallarımız

Sitemize erişim engeli gelmesi veya adres değişikliği durumunda aşağıdaki kanallardan güncel giriş adresine erişebilirsiniz:

- Telegram: <https://t.me/birkitapbir>
- WhatsApp Kanalımız : <https://whatsapp.com/channel/0029VbDHv8uE50Us4lvMoc0Y>

MAGMA

Sayı: 25 • Haziran 2017

Baykuş

DOĞANIN GÖZÜYLE: TARİH

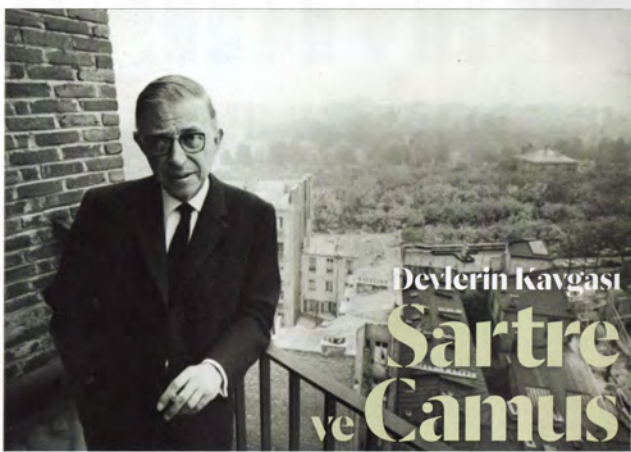

Dosya

Devlerin Kavgası Sartre ve Camus

Felsefenin ve edebiyatın iki büyük dehası. Aynı tutkuları paylaşan, özgürlük yollarını birlikte arayan, soğuk savaşın belirlediği iklimde yolları ayrılan iki dev adam. Aşırıklar çağının iki peygamberi, Sartre ve Camus'ün dostluklarını ve farklı konularını hikâyesi.

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - <https://kanteey.org>

Devlerin Kavgası

Sartre ve Camus

"Sevgili Camus. Arkadaşlığımız kolay bir arkadaşlık değildi ama onu özleyeceğiz.

Arkadaşlığımıza bugün bir son veriyorsan hiç şüphe yok ki sonlanması gerektiğindendir. Pek çok şey bizi bir araya getirdi, birkaç şeyse ayırdı. Ne var ki bu 'birkaç şey' ayırmak için yeterince fazlaydı."

Siyasi ve edebi polemiklerin muhteşem başyapıtı olarak nitelendirilen cevabi yazı böyle başlıyordu. Yüzyılın en meşhur dostluğunun ve savaş sonrası dünyada entelektüel çevrelerde hayranlık uyandırmakla kalmayıp fırtınalar da yaratan siyasi ve felsefi bir ittifakın çöktüğü ilan ediliyordu. Fransız edebiyatının dehası Albert Camus'un mektubuna özgürlüğün şöhretin ilfozoru Jean

Paul Sartre'in acımasız karşılığı, bir tartışmanın sınırlarını fersah fersah aşıyor, iki arkadaşın düellosunda iki farklı dünyanın kafa kafaya geldiğini gösteriyordu. Gerçek ve apaçık kanıtlanmış bir dostluk, "direnış çeliğinde su verilmiş kardeşlik", işte bu polemğin, tüm zamanların en meşhur felsefi, siyasi ve edebi kavgasının kurbanı oluyordu.

İçeriği itibarıyla canlılığını ve geçerliliğini bugün bile koruyan, felsefi açıdan derin, tarihi ve siyasi bakımdan hiç eskimeyen, edebi bakımdan eşi benzeri olmayan, kişisel bakımdan çok sert ve çok acımasız bir tartışmaydı bu. Başlangıçta her ikisinin entelektüel gelişimini hızlandıran küçük fikir ayrılıkları, fikirlerince ve tereddütle başlayan arkadaşça çekişmeler birden bire

ve kontrol edilemez şekilde gürültüyle patlamış, sadece dostluklarını değil, bir zamanlar kendilerini adadıkları ortak sol yaratmaya dönük projeyi de tuzla buz etmişti.

Sartre'in dergisi Les Temps Modernes, Paris'in edebi ve siyasi atmosferini belirleyen ama tirajı on bini geçmeyen bir yayın organıydı. Bu tartışmanın, cevabın ve karşı cevabın yayınlandığı Ağustos 1952 sayısı çıktığı anda tükendi, yeniden basıldı, yeniden tükendi. Üst üste üç

Jean Paul Sartre, Fransa'nın zengin tabakasından bir ailenin çocuğuydu. İyi bir eğitim aldı ve çok genç yaşta edebi, felsefi ve politik Paris'in entelektüel hayatına öncülük oynamaya başladı.

Yabancı'nın yazarına karşı Bulantı'nın yazarı, "absürt" felsefesine karşı "olumsallık" felsefesi, dımlı isyankara karşı kararlı devrimci, iyi niyetli sömürgeciye karşı sömürgelerdeki isyanın bayraktarı... Albert Camus'ye karşı Jean-Paul Sartre... Fikir dünyasına yön veren iki arkadaşın büyük kavgası...

YAZI: KEMAL TAYFUR

baskı yaptı. Le Monde ve L'Observateur gibi çok satan yayınları geride bırakmakla kalmadı, bir medya sansasyonuna yol açtı. Sanki bir skandaldı. Medyayı, fikirlerden, iki ayrı dünyayı temsil eden iki devin Soğuk Savaş'ın doruğunda geliştirdikleri en özgün iki siyaset felsefesinden daha çok, entelektüel dünyanın bu en meşhur dostluğunun gümbürtüsüyle çökmüş olması ilgilendiriyordu. O ay boyunca Fransız medyasının manşetleri, bu iki adamın kavgası

sına, hangisinin haklı hangisinin haksız olduğuna, kavgayı kimin kazandığına odaklandı. Kimi bire bin kattı, kimi kavgayı kızıştırmak için elinden geleni yaptı. Kimi taraf tuttu, kimi anlamaya çalıştı; kimi sevindi, kimi üzüldü ama hepsinin ortaklaştığı tek şey, tartışmanın, "yüzyılın tartışması" olduğuydu ki bu doğrudur; iki arkadaş arasındaki farklılıklar, tartışmayla birlikte bir anda Fransa'nın düşünsel iklimini tam ortadan yaran bir fay hattına dönüştü. Raymond Aron'un polemik ötesinde "ulusal tartışma" olarak gördüğü şey aslında daha da derindi; sözkonusu olan iki farklı dünyanın kafa kafaya gelmesi idi.

Tartışmanın o zamanlardaki yansıması, yazarların sonraki konumuna bakılırsa Sartre, Camus'u

ezip geçmiş, paramparça etmişti. Denildiğine göre Camus, iflah olmaz bir yara almış; evine kapanmıştı ve "evin içinde yaralı bir boğa gibi dolaşıyordu". Ama Sartre'in, belki de bir tek Sartre'in bildiği bir şey varsa o da bu tartışmanın kazananı olmadığıydı. Gerçek fikir kavgası olarak bugün de devam eden mücadele, bitmeyen ve belki de hiç bitmeyecek olan bir ayrılığın tüm nüvelerini barındırıyordu. Hakkında ciltler dolusu kitaplar yazılması, üzerinden on yıllar geçtikten sonra bile güncelliğinden hiçbir şey kaybetmemiş olması tartışmanın ölümsüzlüğüne işaret ediyordu. Tartışma özünde yeni bir dünyanın nasıl kurulacağına ilişkin farklılıklardan kaynaklanıyordu ve reform, başkalaşım, isyan, devrim,

Albert Camus, Fransa'nın sömürgesi Cezayir'e yerleşmiş yoksul bir ailede dünyaya geldi. Felsefe eğitimi gördü. İlk romanı Yabancı ile büyük başarı elde etti.

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - <https://ranfey.org>

komünizm, özgürlük, sömürgecilik, sanatçının tarihe karşı konumu ve asıl olarak şiddet -karşı şiddet gibi yüzyılın tüm ateşli konularına bağlanıyordu. Ahlakçı ve kararlı bir anarşist, komünist olmayı seçen Camus'ye karşı şiddet ve komünizm kucak açan Sartre; Yabancı'nın yazarına karşı Bulantı'nın yazarı; "Absürt" felsefesine karşı "Olumsuzluk"; ılımlı isyankâr Camus'ye karşı, devrimci Sartre; "iyi niyetli sömürgeci"ye karşı sömürgeci isyanın bayraktarı; yoksulluğa doğan "Cezayirli hergele" yekâarı Ecole Normale'nin Parisli züppe-i sinema yıldızlarına taşçı kartacılıkçı Zola'ya karşı hiçbir fiziksel keşiciliği olma-

yan filozof... "Kendi kuşaklarının ve sonraki kuşakların seçimlerini belirleyen popülerlik karşıtı."

Peki ama bu denli karşıtlık, bu kadar çok farklılık nasıl olduda aniden ortaya çıktı. Bir patlama olarak gerçekleşen tartışmaya kadar kamuoyu onları imrenilecek bir dostluğun tarafları olarak görüyordu ve öyleydi de. Birbirlerine sadakatle bağlıydılar, neredeyse ortak yaşadıkları bir özel hayatları vardı. Direniş yıllarında arkadaş olmuşlar, aynı hedefler peşinde koşmuş, aynı kadınlara âşık olmuşlar, aynı barlarda şabâhlanmışlar, düşün dünyasının her köşesinde buluşmuşlar, bir arkadaşlık geliştirmişlerdi. Sart-

re'ında söylediği gibi ortak noktaları çok fazlaydı.

Direniş Kardeşliği

Tuhaf bir çiftti onlar. Birbirini çekmez kutuplar. Ön ve şan içindemişlerdi ve bu fırsatı onlara aynı zamanda bir ölüm atmosferi olan faşizm karşı direniş sağlamıştı.

Önübir adam nedir, diyesormuştu Albert Camus ve cevabında vermişti: "İlk adı önemsiz biri" Bu, Camus'nün kendisi için kesinlikle geçerliydi. Onun en yakın dostu ve sonradanda en büyük düşmanı Jean-Paul Sartre içinde aynı ölçüde geçerliydi.

Çok sayıda ünlü ve ünlü panirtili ikonları haline gelmeden önce bir-

6

Sartre ve Camus, Nazi işgali altındaki Paris'te tanıştı. Camus, direniş hareketine Sartre'dan önce katıldı, yeraltıgazetesi *Com bat'*nin editörlüğünü yaptı. Sosyalistler dahil Fransızların büyük kısmı şaşısız kalırken Camus ve Sartre, yazılarıyla direniş destek verdiler ve direnişin öncü simaları haline geldiler. 1944'teki Paris Ayaklanması'nda genç direnişçiler barikatta (solda).

Fransa, 2. Dünya Savaşı'nda Japon işgaline terk ettiği Vietnam'ı savaşın hemen sonra yeniden sömürgeleştirmeye kalkıştı. 1954'te Dien Bien Phu'daki ağır yenilgiye kadar Vietnam'da kirli bir savaş yürüttü. Sartre, Vietnam savaşında Fransa'yı şiddetle eleştirip mahkûm ederken Camus, sessiz kalmayı tercih etti (üstte).

Sartre ve Camus arasındaki en derin ayrılık Sovyet çalışma kampları (sağda) ve Cezayir Savaşı hakkındaydı (altta). Camus, Cezayir'in bağımsızlığını reddetti, uygulanan şiddeti ve katliamları görmezden geldi, Cezayir'in sömürge olarak elde tutulmasını savundu. Katliamları görmezden geldi. Sartre ise Hepimiz Katiliz başlıklı makalesiyle Fransa'yı sarsarak sömürgeci şiddete karşı militan savadı. Bu yüzden evi ve ofisi Gizli Ordu Örgütü tarafından keiz borm balandı.

GETTYIMAGES

birlerini yazdıkları eserlerden tanıyorlardı. Camus, Sartre'ı, 1938'de *Bulantı'yı* okuduğunda keşfetmişti. Sartre ise 1942'de Camus ismini duymuş, onun ilk eseri *Yabancı'nın* yaratıcı gücüne hayran kalmıştı. Bu iki adam, 1943 yılında, Sartre'ın Sinekler oyununun galasında karşı karşıya geldi. Esmer tenli genç adam lobi de Sartre'ı buldu ve kendini tanıttı: "Ben Albert Camus." Sartre, içten bir sıcaklık gösterdi; bu genç adam "oldukça hoş bir kişilik"ti. Arkadaşlıklar daha o anda başladı. Camus, derhal Cezayir'den ayrıldı, Paris'e yerleşti ve tüm zamanını Sartre ile geçirir oldu. Kaba ama eğlenceliydi, varlığıyla neşe saçıyor. "Camus benim tam tersimdir" demişti Sartre, "yakışıklı, zarif, rasyonalist." Camus ise Sartre'dakısa boylu, "çirkinliği" üzerine espriler yapılan, fiziksel hiçbir çekiciliği olmayan bu adamda, ustalığın, gücün, derinliğin ve yaratıcılığın aklını bulmuştu. Sartre, zengin aileden, Paris'in yüksek ta-

bakasından gelen ince zevklere sahip bir kentliydi. Camus, çamaşırcı kadının oğlu olarak doğmuş, Fransız Cezayir'inden bir taşralıydı. Sosyal konumlarının tersine Camus, "ince derili" bir duygusaldı; Sartre'ın kalbi mandagöndendi.

Onlar tanıştıktan sonra Paris ve Fransa, Nazi işgali altındaydı. İşga-

lin ilk yılında, Fransız ordusunda asker olduğu için toplama kampına gönderilen Sartre, sahte evrakla asker olmadığını kanıtlamış ve serbest bırakılmıştı. Paris'e döndüğünde Simone de Beauvoir ile birlikte direniş örgütlemek üzere bazı girişimlerde bulunmuş ama başarısız olmuştu. Direnişin sayfasına adını altın harflerle yazdırmak fırsatını ona Camus sundu. Paris'e geldikten hemen sonra direnişe katılan ve direnişin yayın organı Combat'ın editörü olan Camus, derginin sayfalarını Sartre'a açtı. 1930'ların apolitik Sartre'ı, savaşın başından beri aradığı fırsatı buldu böylece. Siyasete başından beri ilgisiz bu adam direnişle ve direniş sayesinde gerçek hayatı tanıdı ve savaş sonrasında siyaset peygamberi bu kısıacık sürede doğdu. Camus'nün ise gerçek hayatı tanımaya ihtiyacı yoktu; o zaten hayatın tam kalbinden geliyordu.

Ne var ki bu iki adamı direnişin parlak yıldızları haline getiren, direniş yıllarında yaptıkları değildi. Direnişi örgütleyip bağlatan, çok ağır bedeller ödeyenlerin yanında onların katkısı çok da önemsenecek durumda değildi ve her ikisi de kendilerini direniş kahramanı olarak sunmaktan özenle ve içtenlikle kaçındı.

Onları direnişin yıldızı yapan şey, tuhaf şekilde, direniş yıllarındaki yazıları değil, kurtuluştan sonra yazdıklarıydı. İşgalin, direnişin, ayaklanma ve kurtuluş günlerinin en özgün değerlendirmelerini onlar, özellikle de Sartre yaptı. Tüm Avrupa küle dönmüştü, savaşın ve soykırımların dehşetiyle sarsılmış zihinler farklı değerlendirmelere, yorumlamalara, yeni toplumsal ve ulusal dönüşümleri irdeleyen yaklaşımlara ihtiyaç duyuyordu. En çarpıcı ve en özgün değerlendirmeleri onlar kaleme almış, bir anda direnişin sözcüleri haline gelmişlerdi. Öte yandan savaş sonrası solun ruh hali, kararlı şekilde sola mey-

Sartre, özellikle 1950'li yıllarda sömürgecilğe ve Amerikancılığa karşı giriştiği mücadeleyle büyük şöhret elde etti. Adı dünyanın her yerinde bir bayrak gibi dalgalandı. Bağımsız aydın tipinin dünya çapındaki örneği oldu. 1964'te verilen Nobel Edebiyat Ödülü'nü reddetti

lediyordu ve Sartre ile Camus, kısa sürede ülkenin öncü entelektüelleri haline geldi. Varoluşçuluk ve özgürlük fikri onları felsefi olarak yakınlaştırmıştı, kurtuluş ve adalet mücadelesi de siyasi olarak birleştirdi.

Sartre, direnişin değerleri üzerinden, hiçbir Fransız'ı dışlamayan ortak bir dünya görüşüyle yeni bir toplumsal karşılığı buldu. Camus,

milliyetçi eğilimleri hayal meyal sezen, kıtalar üzerindeki iddiasından vazgeçmemiş ama paranın değil adaletin hüküm sürdüğü yeni bir Fransa vaaz etti, karşılığını da buldu...

Anlaşmazlığın Demlenmesi

Camus ve Sartre, ortak hedefler belirlediler. Yeni bir sol anlayış oluşturmak üzere ittifak geliştirmele-

Albert Camus, bir edebiyat dâhiysiydi. Her eseri çokkuyula karşılandı. Felsefi yapıtı Başkaldıran İnsan,onun için siyasi intiharoldu.Bu eser üzerinden başlayan Sartre - Camustartışması, "yüzyılınkavgası"olarak nitelendirildi. Tartışmadanbüyük yara alan ve siyasetten elini ayağını çeken Camus, 1957'de Nobel Edebiyat Ödülü'nü şükranla kabul etti.

ca birkaç yıl sonra patlayacaktı.

Yine de son ana dek birbirlerini gözettiler. Sartre, Camus'yü gittiği her yerde övmeye devam etti. ABD'de, "Fransa'daki yeni edebiyat"ın en iyi temsilcisi olarak Albert Camus'yü gösterdi. Camus ise Sartre ve Simone de Beauvoir'ı çevreleyen entelektüel ortamdan uzaklaşırken bile Sartre'in konumuna daima önem verdi. Hem bir filozof hem de arkadaşı olarak Sartre'in Fransa'nın düşünce dünyasının en etkili figürü olduğunu biliyordu; aralarındaki ayrılık derindi ama onu ikna edebileceğini düşünüyordu.

Neydi bu derin ayrılık? Camus, eski bir komünistken (1936 yılında Komünist Parti'ye üye olmuştu), Sartre komünistlerden hep uzak durmuştu. Şimdi rollertersine dönüyordu. Sartre, komünistlere yakınlaşırken Camus kararlı bir antikomüniste dönüşüyordu. Her ikisi de solcuydu ve her ikisi de Fransa solu için yön belirlemeye çalışıyordu.

Şu sahneye bakınız: Sartre, Camus, Andre Malraux, Arthur Koestler, Manes Sperber bir araya gelmiş tartışıyor. Koestler, Sovyetler Birliği için mazeretler uydurulmasını reddediyor, Stalin'in Hitler'den farkı olmadığını söylüyor. Camus, "o anda bir şeylerin açıklığa kavuştuğunu" düşünüyor. Malraux, işçi sınıfının en yüksek tarihi değere sahip olduğu yönündeki Marksist iddiadan kuşanıyor. Sartre, "bu tartışma"yı getiriyor. Sartre, içlerinde komünizme en uzak olan

rine karşın aslında başından beri birbirlerinin karşısında duruyorlardı. Farklılıkları ortaklıklarından daha derindi. Her ikisi de roman ve oyun yazarı, denemeci, edebiyat ve tiyatro eleştirmeni, filozof ve editördü. Her ikisine de Nobel Edebiyat Ödülü verildi. Camus, 1957'de şükran duygusuyla ödülü kabul etti. Sartre, 1964'te aynı ödülü öfkeyle reddetti. Camus ondan önce aldığı için miydi öfkesi? Hayır, "benim gibi yaşlı bir devrimciye böyle bir ödül vermek, kapitalizmin intikam alma girişiminden başka şey değildir" demişti. Kamuoyu entelektüel rekabetin henüz farkında bile değilken, çok önce, çatışma baş gösterdi. Kimi dedikodulara göre zaten sürpriz değildi ve her ikisinin de larla ilgisi vardı. Dedikodular bunca

yağın olduğuna ve aynı kadınlara aşık olduklarına göre dostluklarında gedikler açılmış olması ihtimal dahilindeydi. Öyle olsa da kavganın sebebini kadınlarda aramak, bu derin ayrılığı hafifsemek olur.

Savaş bulutları Avrupa'nın üzerinden kalkarken dünya iki zıt kutbun yörüngesinde yeni bir bölünme yaşıyordu. ABD'nin başını çektiği Batı ile Sovyetlerin sürüklediği Doğu, taraf tutmayı zorunlu kılan siyasi iklimi dayatıyordu. Sartre ve Camus, zaferin coşkusundan ve o ana dek oynadıkları arkadaşça oyunlardan kafalarını kaldırdıklarında her kesimden insanın kahrmanını oldukları dönemin kapandığını gördüler. Fransa seçimini yapmıştı; şimdi sıra başka bir seçimdeydi. Sartre, "yeni bir yolunu açan şey buydu ve yalnız-

adam,onlar gibi düşünmüyor; kapitalistkamptakırkçılığınıve vahşetin Sovyetlerde yaşanandan daha az şeytani olmadığını belirtip "ahlaki değerlerin" sadece Sovyetlere çevrilmesinikabuletmiyor. Butartışmayı aktaran Camus'nün o buluşmada ne söylediği bilinmiyor ama açık ki Camus, Koestler gibi düşünmektedir. Hatta daha da ileri gidip komü-

nizmicinayetlebirtutuyor.

Bu farklılık çokkısasürede Sartre ile Camus arasındaki ortaklığın, o ana dek sürdürdükleri arayışın hayalden ibret olduğunu gösteriyor. Camus tüm enerjisini şiddet karşıtı bir antikomünizm anlayışını temellendirmeye adıyor. Büyük çaba, tek başına sol kamuoyunu yönlendirmeye çalışıyor. Ama ya

Charles de Gaulle, savaşsonrasından 1970'leredek Fransa'nınsiyası lideriydi. Camus'nün büyük destek verdiği de Gaulle, 1950'lerin sonunda örtlü askeri darbeye yenidenişbaşına gelmişti; Sartre, onu baş düşman olarakseçmişti. Fotoğraftayazar Andre Malraux ile birlikte görülen de Gaulle için Sartre, en ağır eleştirileri kaleme almış, "tümüşi bizi karanlıkta tutmakolan bir Büyük Büyücü" demişti (sağda).

Sartre, hayatının her anını Fransa'da kadın hareketinin annesisayılan filozof ve edebiyatçı Simone de Beauvoir ile paylaştı (sağda altta).

çelişkiler: Sovyet çalışma kampları gulaglardan ulaşan haberler karşısında dehşete düşüyor ama kısa süre önce, 1945'te Cezayir'de yaşanan ve o zamankendisinin de kınadığı Setif Katliamı'na artık değinmiyor; Cezayir'de yaşamaya devam edenshiddeti gömüyor. Tamo sırada Vietnam'da sömürgeci savaşın vahşeti yaşıyor ki o sorumlusu bizat Fransa... Cezayir meselesinde olduğu gibi Vietnam meselesinde de bir tek Sartre sesini yükseltiyor, sadece rejimi değil, vahşet karşısında sesini çıkarmayan Fransız Komünist Partisi'ni de eleştiriyor ve Camus'nün, muhalif Araplarla derin bağlan olan bu Cezayirli Fransız'ın da sesini duymadığını hatırlıyor. "Vietnam'da yaşanan vahşete" neden duyarsız kaldığını soruyor.

Camus, duymazdan geliyor. Ahlakçılıkla çıktığı yolda ahlak dersi vermeyedevam ediyor, kendi ütöpik çağrısının "ellerini kolları bulamayı reddeden dürüst redistler için

tek seçenek olduğunu iddia ediyor. Onun için devrim cinayet demek, Marksizm cinayetin felsefesi; devrimemol vermeksizin hem yoksulluk hem de korkuyu minimuma indireyen toplumsal sistemin mümkün olduğunu düşünüyor. Komünizmi ya da Marksizm'itartışmıyor; hatta Marx'ı iyi okumadığını biliniyor. Karşı çıkışı öfkesinden ve tabii Soğuk Savaşpartizanlığındankaynaklanıyor. Direnişteki büyük rolü nedeniyle çok büyük politik güç haline gelen ve neredeyse sanayi işçilerinin tümünün desteğini alan Komünist Parti'nin gücünün kırılması, o sıralarda Fransız siyasetinin en önemli meselesi ve Camus, bilinçli yada bilinçsizbusürecehizmet ediyor.

Başlangıçta Camus, komünizm karşıtı bu mücadelede Sartre'in kendisini desteklemesini bekliyor. Sovyetlere ve komünistlere mesafeli Sartre, Camus'ye de mesafeli oluyor. Camus Sartre'in de bulunduğu bir karede karşılaştığı Sovyet

savunucusu Merleau-Ponty'ye fiziksel saldırıda bulunacak kadar ileri gidiyor. Sartre, bu "acıkl" sahnayı izlemekle yetiniyor. Camus, yalnız olduğunu görüyor, "sol geçmişine dair" herşeyiöldürüyorve kapıyıvurup çıkıyor. Yüreğindeki okları Sartre'a çevirmenin vaktinin geldiğini hissediyor. Daha önce yazdığı Ne

Kurbanlar Ne Cellatlar'a ikinci bir makale yazıyor ve adını vermeden dostuylar aralarındaki farklılıkları sert bir dille ortaya koyuyor. Arkadaşının teorisini onaylamadığını ilk kez açıkça dile getiriyor.

Sartre'a gelince; o sıralarda büyük başarı elde etmiştir. Adı bir bayrak gibi her yerde dalgalanıyordu. İleride ortaya çıkacak sınırları olmayan bir Sartre devleti biçimleniyordu. Camus'nün seçimi onutam yalnızlığı sürüklerken Sartre'ın seçimi onu Fransa'nın kültürlüğünün çok ötelere taşıyacak, uluslararası meselelerde, hatta savaşlarda aracılığına başvurulacak tek kişilik devlet haline getirecekti. Savaştan

Camus, sadece edebî yeteneğiyle değil yakışıklılığıyla da ün yapmıştı. Cezayir meselesindeki tavrıyla sol kamuoyuyla ilişkisini tümünden koparıp kendiniedebiyata verdi. 1940'ta bir trafik kazasında, 47 yaşındayken can verdi. Onun ardından en çarpıcı ve dayazısını düşman ve eskidostu Sartre kaleme aldı.

sonrakı birkaç yıl içinde dergisi Les Temps Modernes, Fransa'nın sesi olmuştu. İki roman, sayısız makale, bir biyografi yazmış, üç oyun sahnelemişti. Camus ile ve Camus'nün yazdıklarıyla pek ilgilenmiyordu. ABD üzerine yazdıkları ve bazı makaleler dışında genel ilgilalanı hâlâ felsefe ve edebiyattı. Ne var ki aynı zamanda eylem adamı olmaya yaza-

gılıydı ve Camus'nün tersine kararlı bir anti-kapitalist olarak komünizme yakınlaşıyordu.

Sartre, Camus'nün Ne Kurbanlar Ne Cellatlar'da yazdığına doğrudan cevap vermese de 1947'de yazdığı bir oyunda devrim, diktatörlük ve şiddet temalarını ele aldı. Bu oyunda Stalinizm fenomenini değerlendiriyordu ama oyunun nasıl argüma-

HENRI CARTIER-BRESSON

Sartre, hiçbir zamansadece bir filozof veyaz olarak kalmadı. Daima bir eylemadamıydı. 1970'te Renault direnişindeşçilere hitap etmekte (solda).

CezayirSavaşı, 1950'lerden 1962'ye kadar Fransa'nın en yakıcı sorunuydu. Cezayir Savaşı'nı protestoedenlerin enbüyük destekçisi Sartre (altta).

Sartre, Fransa'yı veardından tüm dünyayı sarsan 68 öğrenci hareketlerinde felsefi önderiydi. Ama aynı zamanda Simone de Beauvoir ile birlikte bir militan gibi mücadeleye katılmıştı (sağda altta).

GETTYIMAGES

ni, Camus'nün şiddet anlayışına, devrimin cinayet olduğu nitelemesine bir cevaptı: "Şiddet içeren ve baskıcı bir dünyayı, şiddet uygulamadan dönüştürmek imkânsızdır." Böylece iki arkadaş arasındaki ayrılık örtük de olsa ilk kez, kamuoyu önündekendini gösterdi. Heryazdığı anında bayraklaştırılan Sartre'in şiddet hakkındaki yaklaşımı bir anda Fransız solunun gündemine oturduveiki arkadaş arasındaki anlaşmazlık giderek kapitalizmle komünizmin, reformladevrimin, sağla solun karşıtlığıyla özdeşleşti.

Busüreçte görüşmeyede devam ediyorlar, yüz yüze de tartışıyorlardı. Belli ki ikisi de dostluğun çökmesini istemiyordu. O yüzden de kamuoyu önünde tartışırken her ikisi de ölçülüydü. Camus, son anda kadar

Sartre'i ikna edebileceği umudunu taşıdı. Çünkü Sartre, bağımsız aydın olarak hem Batı hem Doğu bloklarını eleştirmeye devam ediyordu, 1950'de Les Temps Modernes'de Sovyet çalışma kamplarını mahkum eden bir yazı kaleme almıştı ama Camus'nün Sovyetler konusundaki takıntısı gerçeklik duygusunun yitmesine sebep olmuştu. Sovyetlerin Fransa'yı işgal edeceğini düşünüyor, Sartre'akaçması gerektiğini, ilk idam edilecek kişinin o olduğunu söylüyordu. Camus Sartre'ı artık ciddiye almıyordu. Ta ki 1951 sonbaharına, Camus'nün fırtınalar koparan felsefi başyapıtı Başkaldıran İnsan yayınlanıncaya kadar...

İnsan'ın yayımlanmasından hemen önce, 7 Temmuz 1951'de, Sartre'in Şeytan ve Yüce Tanrı oyununun açılış gecesinde gerçekleşti. Sartre, Camus'nün kitabından haberdardı ve kitabın Nietzsche üzerine bölümünün Les Temps Modernes'de yayımlanmasını kararlaştırdılar (yayımlandı da). Tamamen karşıt kamplarda yeralsalardalar aralarında hâlâ sıcaklık vardı; fakateski neşeli ve gürültülü sıcaklık, hayır, ondan eser kalmamıştı.

Başkaldıran İnsan bir manifestoydu. Okuyucuları tarafından tutmaya zorluyordu ve açıkça Sartre'i hedef alıyordu. Kitap, komünizmi uygarlık hastalığıolarak sadeceterövrüşedtle özdeşleştiriyordu ve tesadüfe bakın ki tam o sırada Sartre, komünizmin bir insanlığına inanmıyordu.

Camus'nün kitabında anlatıldığı başkaldırın insan bir devrimci değildi, devrime ve devrimciye muhalif bir karakterdi. Ona göre başkaldırısavgyı ve dayanışmayı ifade eder, kapsamı sınırlıdır ve yalnızca ifadedir. Devrimse mutlak ve net fikirlerden doğar ve başarmak için öldürür. Birışiddete karşıdır, diğeri sadece şiddet üretir. Bu bağlamda Camus, başkaldırın insandı, Sartre devrimci.

Camus, bu kitapla yeni dünya görüşü geliştirmek ister ama toplumsal mücadeleleri görmezden gelir. Dünyanın dört yanında direnen kolonyal halklar ya da işçi sınıfı ayaklanmalarından hiç bahsetmez. Komünist şiddeti lanetlemek için kaleminin tüm gücünü kullanıramaz. Örneğin Cezayir'de yaşananları, Vietnam'daki sömürgeci savaşı tek kelimeyle olsun anmaz. Tüm Avrupa Yahudilerini, bu arada Fransa

Yahudilerini, Çingeneleri hiç var olmamış gibi ortadan kaldırınsöykırımından söz etmez. Kitapta yer yer Nazizm'e göndermeler varsa da "akıldışı bir terör sistemi" olarak bu Camus'ü pek ilgilendirmez. Tam da Nazizm ve faşizm için geçerli olan "nasıl olurda cinayet önceden tasarlanarak işlenebilir ve felsefeyle meşrulaştırılabilir" sorusunu doğrudan Marksistler için dile getirir. Şiddet ve cinayete bulaşmış olsalar da Nazilerin, sömürgecilerin, kapitalistlerin, emperyalistlerin, demokratların "rasyonel cinayetler" işlemediğini ileri sürer. Sonu cinayete varan akılçılığı sadece komünizmemal eder.

Bu kitabı yazmak büyük cesaret işiydi, o günün ikliminde ancak Camus yazabilirdi. Kitabı çelişkilerle doluydu, bunun farkındaydı muhakkak ve kalemine, ifade gücüne göre

niyordu. Yayınlanmadan önce kitabın kendisine neye mal olacağını, hangi kesimlerden övgü, hangi kesimlerden yergi alacağını biliyor muydu? Sağ basındaki değerlendirmelere bakılırsa "savaş sonrası ninen büyük kitaplarından biri"ydi. "Başkaldırın büyük yazarın yuvaya dönüşü" nün müjdecisiydi; "uygarlığın ve Fransa'nın ezeli değerlerine dönüşün" kitabı... Camus, sol kamuoyu için yazmıştı ama kitap yayınlanırayayınlanmaz sol tarafından alaya alındı. İlerleme, Aydınlanma ve Devrim'in vatanında bu temalara yönelttiği ağır saldırı, Camus için yıkıcı oldu. Amasamimi olduğu konusunda kuşku yoktu; gerçekle olduğunuduşündüğü şeyi dile getirmişti nihayetinde. Şu sözler ona aittir: "Gerçek sağda olmayı gerektiriyorsa orada olurum."

Aslında Başkaldırın İnsan, açıkça Sartre'i hedef alıyordu ama adını bile anmıyordu. Sartre'i cevap vermesi için kıskırtıyor ama doğrudan çağrı yerine geçecek herhangi bir imada bulunmuyordu. Sartre ile Camus arasındaki çatışmayı aydınlatmak üzere bir kitap kaleme alan Ronold Aranson'nun dediğine göre, "Camus hem Sartre ile yüzleşmek hem de bundan kaçırılmak istiyordu". Belki eskisi kadar sıcağı kolmasada dostluğun süreceğini düşünüyor ama yanılıyordu. Dostunun fikirlerine kamuoyu önün-

Tarafların sonraki konumuna bakılırsa Sartre, Camus'ü czip geçmişti. Camus, iflah olmaz bir yara almış; evine kapanmıştı ve "evin içinde yaralı bir boğa gibi dolaşıyordu."

GETTY IMAGES

MANUEL LITRAN

çor bakâsesi, birdandolinmiş gibi bahsediyorsun. Burada bir ahlaki güzelliği ırkçılığıyla mı karşı karşıyayız? Senin güzel, onun çirkin bir ruhuvar, aranızda bir iletişim kurulması olanaksız, öyle mi?"

Sartre, Camus'yü taniyor, ruhunun derinliklerine kadar biliyor ve şimdi bunu arkadaşına karşı silah olarak kullanıyor. Onu yıldırma, ahlaki şantaj ve sözle şiddet taktikleri kullanmakla suçluyor; "mektu bnda şaşırtıcı olan şey, onun çok iyi yazılmış olmasıdır. Bu, bir yazıdır. Bu kadar kolay nasıl başa çıkabildin, retori-

ğini bu karakter bozukluğu üzerine nasıl kura bildin?" diye ekliyor. Sonra Sovyetler konusuna, gulag dehşetine, şiddet sorununa dönüyor. Gulag konusunda susmadığını, iki makale yazdığını söylüyor. Ona Vietnam'ı hatırlatıyor: "Eğer senin ilkelerini kullanacak olursak Vietnamlılar sömürgeleştirilenlerdir ama aynı zamanda da komünistler yani tiranlardır." Hem Çin'deki savaşı, savaş değil midir? Komünizmi tercih etmesin diye; "Camus, zulme karşı Fransız işçileri için tek gerçek cumhuriyetçi, gerçek sosyalist, gerçek demokrasiyorsa bunun yedertediniyor?" O,

"Fransız işçileri için tek gerçek cumhuriyetçi ve siyasi ifade biçimi olarak komünizmi" görüyor. Ardından, şaşırtıcı şekilde Camus'nün direnişteki rolünden ve edebiyatından övgüyle söz ediyor: "Sen, bizlerin bir insan, bireylem ve bir çalışmanın hayranlık uyandırıcı bir birleşimiydin." Bu övgü dört sayfada devam ediyor ve sonra sırtını tarihe çevirdiği suçlamasıyla noktalanıyor. Camus'yü mücadeleden ve risk almaktan kaçan, işçi sınıfına ve içinden çıktığı dünyaya karşı düşman olarak niteliyor.

Sartre sözlerini tamamlıyor:

"Bana cevap vermek istersen dergi sana açıktır ama benim sana verilecek başka bir cevabım yoktur. Benim için ne ifade ettiğini ve şimdi gözümdeki yerini söyledim. Ama bana söyleyeceklerin ya da yapacaklarına dair seninle savaşmaya-
cağım. Umarım sessizliğimiz bu polemğin unutulmasını sağlar."

Suskunluk

O günden sonra her şey bitti. Camus aylarca acı çekti, bir cevap yazmaya yetendi ama vazgeçti. Sartre'in sadece kişiliğini yargıladığını, söylediği her şeyin aşağılayıcı olduğunu düşünüyordu. "Tüm söylenenler gururumla oynuyor" diye yazdı karısına ve ekledi: "Bu kitap (Başkaldıran İnsan) bana pahalıya mal oluyor."

Sartre ve Camus, o tartışmadan sonra bir daha asla bir araya gelmediler. Birbirlerinin adını asla anmadılar. Kamunun pezdinde tartışmanın asıl galibi açıkça Sartre'di.

Yirminci yüzyıla damga vurmuş entelektüel ve sanatçıların arada. Ama bu fotoğrafı önemli kılan Sartre ve Camus'yu bir arada gösteren tek fotoğraf olması. Fotoğraf, Picasso'nun Paris'teki stüdyosunda çekilmiş. Ayaktakiler, soldan sağa: Jacques Lacan, Cécile Eluard, Pierre Reverdy, Louise Leiris, Zanie de Campan, Picasso, Valentine Hugo ve Simone de Beauvoir. Oturanlar, soldan sağa: Jean-Paul Sartre, Albert Camus, Michel Leiris.

Camus, tam bir suskunluk içine girdi. "Uzun süre baskılanmış nefretin ani patlamasından" felç oldu. Savaş meydanından çekildi ve ancak yıllar sonra, aynı zamanda Sartre'a cevap niteliğinde olan *Düşüş* adlı romanıyla edebiyat dünyasına şaşıaalı bir dönüş yaptı. 1957'de Nobel Ödülü'nü kazandığında öfkesini de yenmişti; kendisine Sartre ile ilişkisi son yıllarında, ilişkisi olağanüstü mışyo, çünkü en iyi ilişki bir diğeri-

ni görmediğimiz ilişkidir" demişti.

Sartre ise Camus'den hiç kopmadığını itiraf etmişti: "Küsme önemli değil, bir daha asla birbirimizi görmesek de. Şu küçük dünyada, birbirimizi gözden kaybetmeden, başka türlü bir birlikte yaşama tarzı bizimkisi, hepsi bu. "Simone de Beauvoir'e "onu düşünmekten, bakışını kitabın sayfasında, okuduğum gazetede hissetmekten kendini alamadığını da söylemişti.

Camus, 1960'da bir trafik kazasında hayatını kaybettiğinde, unutulmaz bir veda yazısı kaleme aldı Sartre. Camus'nün Cezayir konusundaki suskunluğuna değinip ilişkilerinden bahsetmiş, "suskunluğunu bozması, karar vermesi ve bir sonuca varması önemliydi" demişti. Sonra saygı ifadelerini sıralamıştı: "Sıkılmış yumruğunda hep tuttuğu insani değerlere, karşı koyuşundaki kararlılığa, inatçı hümanizmasına, köklü ahlaklara soyunun mirasçısına" saygı... Saygı...

©

Sartre verimli bir
yazardı; onlarca
roman, tiyatro oyunu,
deneme, biyografi,
pek çok felsefi ve
siyasal yapıt, sayısız
makale ve essay.

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - <https://rantey.org>

